

STARTAPLAR ORQALI MADANIY MEROSNI TIJORATLASHTIRISH

Maxmudova Aziza Azamat qizi

**O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Magistratura bo‘limi
Madaniyat va san’at sohasi menejmenti ta’lim yo‘nalishi 1-kurs magistranti**

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada startaplar orqali madaniy merosni tijoratlashtirishning nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlari tahlil qilinadi. Unda innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va kreativ g‘oyalarning madaniy merosni zamonaviy shaklda rivojlantirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, startaplarning madaniy qadriyatlarini ommalashtirish, yosh avlodni jalb etish hamda hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi ahamiyati ko‘rsatib beriladi. Maqolada tijoratlashtirish jarayonida autentiklikni saqlash, moliyalashtirish va boshqaruv bilan bog‘liq muammolar ham tahlil qilinib, ularni hal etish bo‘yicha takliflar ilgari suriladi.
KALIT SO‘ZLAR: madaniy meros, startap, tijoratlashtirish, kreativ iqtisodiyot, innovatsiya, raqamli texnologiyalar, madaniy turizm, hunarmandchilik, autentiklik, investitsiya, kreativ industriya, hududiy rivojlanish.

ABSTRACT: This article analyzes the theoretical foundations and practical opportunities for commercializing cultural heritage through startups. It highlights the role of innovative approaches, digital technologies, and creative ideas in developing cultural heritage in modern forms. The study also demonstrates the importance of startups in promoting cultural values, engaging the younger generation, and contributing to regional economic development. Furthermore, the article examines challenges related to preserving authenticity, financing, and management in the commercialization process, and proposes recommendations for addressing these issues.

KEYWORDS: cultural heritage, startup, commercialization, creative economy, innovation, digital technologies, cultural tourism, handicrafts, authenticity, investment, creative industries, regional development.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируются теоретические основы и практические возможности коммерциализации культурного наследия посредством стартапов. Освещается роль инновационных подходов, цифровых технологий и креативных идей в развитии культурного наследия в современных формах. Также показано значение стартапов в популяризации культурных ценностей, привлечении молодого поколения и развитии региональной

экономике. В статье рассматриваются проблемы сохранения аутентичности, финансирования и управления в процессе коммерциализации, а также предлагаются пути их решения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: культурное наследие, стартап, коммерциализация, креативная экономика, инновации, цифровые технологии, культурный туризм, ремесленничество, аутентичность, инвестиции, креативные индустрии, региональное развитие.

KIRISH

Madaniy meros har bir xalqning tarixiy xotirasi, milliy o'zligi va ma'naviy qadriyatlarini aks ettiruvchi bebaho boylikdir. Biroq zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida ushbu merosni faqat saqlash bilan cheklanib qolish yetarli emas. Uni iqtisodiy resurs sifatida rivojlantirish, keng auditoriyaga yetkazish va zamon talablariga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, startaplar madaniy merosni tijoratlashirishning eng samarali va innovatsion vositalaridan biri sifatida maydonga chiqmoqda.

Madaniy merosni tijoratlashirishning mohiyati:

Madaniy merosni tijoratlashirish deganda tarixiy, madaniy va san'at obyektlarini iqtisodiy qiymatga ega mahsulot yoki xizmatga aylantirish tushuniladi. Bu jarayon quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- an'anaviy hunarmandchilik mahsulotlarini zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirish;
- tarixiy obidalar asosida turizm xizmatlarini rivojlantirish;
- milliy san'at namunalarini global bozorga chiqarish;
- madaniy kontentni raqamli platformalarda monetizatsiya qilish.

Startaplar aynan shu yo'nalishlarda yangi g'oya va texnologiyalarni joriy etish orqali madaniy merosga yangi "hayot" baxsh etadi.

Startaplarning o'rni va afzalliklari

Startaplar an'anaviy biznesdan farqli ravishda tezkorlik, moslashuvchanlik va innovatsion fikrlash bilan ajralib turadi. Ular madaniy merosni tijoratlashirishda quyidagi ustunliklarni taqdim etadi:

Birinchi, startaplar yangi texnologiyalarni tez joriy etadi. Masalan, virtual reallik (VR) yoki kengaytirilgan reallik (AR) orqali tarixiy obyektlarni jonlantirish, foydalanuvchilarga interaktiv tajriba taqdim etish mumkin.

Ikkinchi, ular kichik resurslar bilan katta natijaga erishishga qodir. Bu esa ayniqsa rivojlanayotgan davlatlar uchun muhim.

Uchinchi, startaplar yosh avlodni jalb qiladi. Natijada madaniy merosga qiziqish ortadi va u zamonaviy shaklda targ'ib qilinadi.

Innovatsion yo'nalishlar va startap g'oyalari

Madaniy merosni tijoratlashtirishda quyidagi innovatsion startap yoʻnalishlari istiqbolli hisoblanadi:

Raqamli platformalar yaratish – milliy sanʼat, musiqa, adabiyot va tarixiy materiallarni jamlovchi va sotuvchi onlayn platformalar. Bu orqali kontent global auditoriyaga chiqadi.

Madaniy turizm startaplari – mobil ilovalar, aqlli gid tizimlari, interaktiv xaritalar orqali turistlarga qulay xizmatlar yaratish.

Hunarmandchilikni modernizatsiya qilish – milliy mahsulotlarni zamonaviy dizayn va marketing orqali xalqaro bozorga olib chiqish.

Edu-tech loyihalar – madaniy merosni oʻrgatishga qaratilgan onlayn kurslar, oʻyinlar va interaktiv dasturlar.

Media va kontent ishlab chiqarish – filmlar, podkastlar, animatsiyalar orqali madaniy merosni ommalashtirish.

Muammolar va cheklovlar

Shu bilan birga, madaniy merosni tijoratlashtirish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Eng muhimlaridan biri – autentiklikni saqlash masalasidir. Tijorat maqsadida merosning asl mohiyati buzilishi xavfi mavjud.

Bundan tashqari, moliyalashtirish muammolari, startaplar uchun yetarli infratuzilmaning yoʻqligi, huquqiy bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi ham muhim toʻsiqlardan hisoblanadi.

Yana bir muammo – auditoriya bilan toʻgʻri kommunikatsiya oʻrnatish. Agar mahsulot notoʻgʻri talqin qilinsa, u oʻz qadriyatini yoʻqotishi mumkin.

Barqaror rivojlanish strategiyalari

Madaniy merosni startaplar orqali samarali tijoratlashtirish uchun quyidagi strategiyalar muhim:

- davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish;
- startaplarni qoʻllab-quvvatlovchi grant va investitsiya tizimlarini rivojlantirish;
- madaniy merosni himoya qiluvchi huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish;
- kreativ kadrlar tayyorlash va taʼlim tizimini rivojlantirish;
- xalqaro hamkorlikni kengaytirish.

Bu strategiyalar madaniy merosni iqtisodiy jihatdan foydali, lekin shu bilan birga autentikligini saqlagan holda rivojlantirish imkonini beradi.

Madaniy merosni tijoratlashtirish masalasi bugungi kunda nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Har bir xalqning tarixiy obidalari, anʼanaviy sanʼati, hunarmandchiligi va ogʻzaki ijodi uning oʻziga xosligini belgilab beradi. Shu bois bu boylikni faqat saqlab qolish emas, balki uni zamonaviy iqtisodiy tizimga moslashtirish orqali rivojlantirish zarurati yuzaga

kelmoqda. Aynan shu jarayonda startaplar muhim vosita sifatida maydonga chiqib, madaniy merosni yangi shakllarda talqin qilish va uni bozorbop mahsulotga aylantirish imkonini bermoqda.

Startaplar odatda innovatsiyaga asoslangan, tez rivojlanishga intiluvchi va bozor talablariga moslashuvchan tuzilmalar bo‘lib, ular madaniy merosni tijoratlashirishda an’anaviy yondashuvlardan farqli ravishda kreativ va texnologik yechimlarni taklif etadi. Masalan, tarixiy obidalarni virtual reallik yordamida jonlantirish, muzey eksponatlarini raqamli formatda taqdim etish yoki milliy san’at namunalarini global onlayn platformalarda sotish kabi g‘oyalar aynan startaplar orqali keng rivojlanmoqda. Bu esa madaniy merosni nafaqat saqlab qolish, balki uni keng auditoriyaga yetkazish imkonini beradi. Shu bilan birga, startaplar madaniy merosni yosh avlod uchun yanada jozibador qilishda ham muhim rol o‘ynaydi. An’anaviy shaklda taqdim etilgan madaniyat ko‘pincha yoshlar uchun kamroq qiziqarli bo‘lishi mumkin, biroq uni zamonaviy texnologiyalar, interaktiv platformalar va kreativ dizayn orqali taqdim etish ushbu muammoni hal etadi. Natijada, yoshlar o‘z milliy qadriyatlariga nisbatan qiziqish bildiradi va ularni yangi ko‘z bilan anglay boshlaydi. Biroq madaniy merosni tijoratlashirish jarayoni ehtiyotkorlikni talab qiladi. Chunki haddan tashqari tijoratlashirish merosning asl mazmuni va ruhini yo‘qotish xavfini tug‘diradi. Shu sababli startaplar faoliyatida muvozanat muhim o‘rin tutadi, ya’ni iqtisodiy foyda olish bilan birga madaniy qadriyatlarni asrab-avaylash ham ustuvor vazifa bo‘lib qolishi kerak. Bu jarayonda mutaxassislar, tarixchilar va madaniyatshunoslarning ishtiroki muhim ahamiyatga ega.

Moliyaviy jihatdan qaraganda, startaplar uchun investitsiya jalb qilish ham muhim masalalardan biridir. Madaniyat sohasidagi loyihalar ko‘pincha tez daromad keltirmasligi sababli investorlar ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Shu bois davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, grantlar va subsidiyalar ajratish, shuningdek, xususiy sektor bilan hamkorlikni kuchaytirish muhim hisoblanadi. Bu esa startaplarning barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Yana bir muhim jihat shundaki, startaplar orqali madaniy merosni tijoratlashirish hududiy rivojlanishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Masalan, ma’lum bir hududning tarixiy obidalari yoki an’anaviy hunarmandchiligi asosida yaratilgan startaplar o‘sha hududga turistlarni jalb qiladi, yangi ish o‘rinlari yaratadi va mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa madaniyatni iqtisodiy o‘sish omiliga aylantiradi.

Xulosa qilib aytganda, startaplar madaniy merosni tijoratlashirishda zamonaviy va samarali vosita bo‘lib, ular orqali milliy qadriyatlar yangi shaklda namoyon bo‘ladi va global miqyosda targ‘ib qilinadi. Eng muhimi, bu jarayon to‘g‘ri boshqarilsa, madaniyatni saqlash va uni rivojlantirish o‘rtasida uyg‘unlikni ta’minlaydi. Shu bois

madaniyat va san'at sohasida startaplarni qo'llab-quvvatlash, innovatsion g'oyalarni rag'batlantirish va kreativ muhitni rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Howkins, J. The Creative Economy: How People Make Money from Ideas. London: Penguin Books, 2001.
2. UNESCO. Creative Economy Report. Paris: UNESCO Publishing, turli yillar.
3. Towse, R. A Textbook of Cultural Economics. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
4. Flew, T. The Creative Industries: Culture and Policy. London: Sage Publications, 2012.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining madaniyat va turizm sohasini rivojlantirishga oid qarorlari va farmonlari.
6. UNDP. Cultural Heritage and Sustainable Development. New York: UNDP Publications.
7. OECD. The Impact of Culture on Tourism. Paris: OECD Publishing, 2009.